

ФОЛЬКЛОРНІ ФЕСТИВАЛІ В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ ПОШИРЕННЯ ЕТНОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ СПАДЩИНИ

Здійснено аналіз вітчизняних фольклорних фестивалів, визначено їх роль у системі сучасних засобів поширення етнографічної інформації та популяризації культурно-мистецької спадщини.

Ключові слова: фольклорний фестиваль, інтерактивне дійство, культурно-мистецька спадщина, функція.

Осуществлён анализ отечественных фольклорных фестивалей, определена их роль в системе современных способов распространения этнографической информации и популяризации культурно-художественного наследия.

Ключевые слова: фольклорный фестиваль, интерактивное действо, культурно-искусственное наследие, функция.

The article analysis of row of home folklore festivals, their role is certain in the system of modern facilities of distribution of ethnographic information and popularization of cultural and art inheritance.

Key words: folklore festival, interactive action, cultural and art inheritance, function.

У період глобалізації масової культури надзвичайно важливого значення набувають культурні явища, які дають змогу окремій людині чи певній спільноті задекларувати свою оригінальність, унікальність, неповторність і бути цікавими світові й собі. Для кожної без винятку етнічної спільноти в усі часи існування таким явищем завжди були традиції, звичаї та обряди. Нині, коли природний механізм спадкоємності традиційного досвіду від покоління до покоління зруйновано, актуальним є питання знаходження інших способів збереження та донесення традиційних усних скарбів до сучасників. Серед сучасних засобів, таких як конференції, симпозіуми, публікації в різноманітних виданнях, випуск аудіопродукції, відео-телепродукції, електронних версій (компакт-дисків), а також телебачення та інтернету, покликаних підвищити рівень української народної культури та відновити інтерес до вікових традицій нашого народу, важлива роль відводиться так званім фольклорним фестивалям.

Попри той факт, що вищевказані форуми не є новим видом культурних практик (перший фестиваль, котрий описується як «Folk Festival», пройшов ще в 1928 р. в американському місті Ешвіл (Asheville) і дістав назву Родондрена фестиваль) [10, с. 102], вони наразі є маловивченими та малодослідженими. Як свідчить аналіз джерел щодо означеного виду форумів, більшість

публікацій міститься в різноманітних ЗМІ та є суто інформативними чи рекламними. Наукові ж дослідження у вітчизняній і зарубіжній літературі в більшості своїй зводяться до вивчення історії того чи іншого фестивалю або ж фокусуються на вивченні їх соціокультурного феномену.

З огляду на вищевикреслену проблематику, метою дослідження є аналіз фольклорних фестивалів щодо визначення їх ролі в системі сучасних засобів поширення етнографічної інформації та популяризації культурно-мистецької спадщини.

Зібрана автором наукова база, системна науково-дослідницька, проектна робота, а також безпосередня участь в організації та проведенні таких фольклорних форумів, як обласний дитячий фольклорно-етнографічний фестиваль «Дитинства пісня великодня» (м. Переяслав-Хмельницький) та фестиваль-ярмарок «Переяслав-fest-2010» (м. Переяслав-Хмельницький) стали надійною базою для втілення наукового дослідження «Фольклорні фестивалі в системі засобів збереження та популяризації української культурно-мистецької спадщини».

Відповідно до мети постають такі завдання:

- розкрити зміст поняття «фольклорний фестиваль»;
- надати класифікацію фестивалів фольклорно-етнографічного спрямування;
- з'ясувати місце і роль фольклорних фестивалів у системі сучасних засобів поширення етнографічної інформації та популяризації культурно-мистецької спадщини.
- окреслити шляхи подальшого вивчення проблеми.

Результати дослідження. Інформація різноманітних ЗМІ свідчить, що фольклорні фестивалі стають важливою складовою сучасного соціокультурного простору як в Україні, так і в усьому світі загалом.

Однією із головних причин їх популярності є своєрідний ренесанс зацікавлення локальними етнічними культурами, спричинений надмірною уніфікацією та спрощенням популярної культури, пошуком нових, індивідуальних джерел творчості. Слід відзначити, що під терміном «фольклорний фестиваль» ми розуміємо поліфункціональну, інтерактивну та масову за кількістю учасників імпрезу, в якій чільне місце посідають народні традиції, звичаї, інші культурно-побутові елементи.

Говорячи про поліфункціональний характер даних видів форумів хотілося б зазначити, що вони виконують соціокультурну, інформаційно-комунікативну, когнітивну, освітню, етновиховну, репрезентативну, рекреаційну й економічну функції. Усі функції, зазвичай, реалізуються не ізольовано, а в різноманітних поєднаннях, оскільки кожна з них в основному є поліаспектною (багатофункціональною). У кінцевому результаті всі функції

працюють на соціально-культурні потреби суспільства і в цьому сенсі соціально-культурну функцію певною мірою можна назвати провідною.

Відповідно до подання етноінформації, ці форуми умовно поділяються за жанрами: різножанрові (до них належать фестивалі народної творчості, етнофестивалі, дитячі фольклорні фестивалі, фестивалі пісенно-обрядового фольклору, гастрономічні й інші); музичні (фестивалі оркестрів та ансамблів народних інструментів, троїстих музик, фестивалі бандуристів, гармоністів тощо); фестивалі фольклорного танцю; мистецькі (фестивалі гончарів, ковалів, соломникарів та інших видів народних промислів). Згідно з функціональним призначенням, вони поділяються на фестивалі-конкурси, фестивалі-огляди, фестивалі-ярмарки. Також відповідно до зазначених у статутах кожного із форумів вікових категорій учасників, вони поділяються на «змішані» (для різних категорій населення: діти, молодь, люди середнього та старшого віку), фестивалі для молоді, а також окремо дитячі.

Наразі як в Україні, так і в усьому світі діють два типи відповідних форумів: фестивалі, що мають постійне місце проведення, та так звані мандруючі. Мандруючі фестивалі — це форуми, які кожного наступного фестивального року проходять в іншому місті країни на шпальт Національного фольклорного фестивалю США та вітчизняних форумів Міжнародного гуцульського фестивалю і Міжнародного етнофестивалю «Країна Мрій».

Перш ніж перейти до основного предмета дослідження, хотілося б зазначити: оскільки в межах однієї статті неможливо проаналізувати велику кількість існуючих у світі форумів фольклорно-етнографічного спрямування, зосередимося на вітчизняних фестивалях, які від 1991 р. стали невід'ємною складовою українського культурно-мистецького простору.

Проаналізуємо знані як в Україні, так і далеко за її межами фестивалі, які мають цікаві концепції та схвальні відгуки фахівців і, перш за все, звичайних відвідувачів, для котрих вони, власне, і створені: міжнародний фестиваль українського фольклору «Берегиня» (м. Луцьк, 1991р.), міжнародний гуцульський фестиваль (Закарпатська обл., 1991), міжнародний слов'янський фольклорний «Коляда» (м. Рівне, 1995р.), міжнародний фестиваль традиційної народної культури «Покуть» (м. Харків, 1996 р.), міжнародний етнофестиваль «Країна Мрій» (м. Київ, 2004 р.), а також міжнародний фестиваль-конкурс дитячого фольклору «Котилася торба ...» (м. Кузнецовськ, 2000 р.) та всеукраїнський дитячий фольклорний фестиваль «Орелі» (м. Київ, 2008 р.).

Міжнародний фестиваль українського фольклору «Берегиня», що є одним із перших фольклорних форумів незалежної України, своєю тематикою охоплює весняно-літній і літньо-осінній цикли

народних обрядодійств. Зокрема, перший (червень 1991 р.) та третій (червень 1998 р.) фестивалі присвячені весняно-літньому циклу. Час їх проведення збігся з одним із найбільших православних свят — Трійцею або п'ятидесятницею, чи, як у народі називають, клечальною неділею, зеленим тижнем. Відповідно українська космогонія, міф та архетип, звичаєва обрядовість, уснопоетична і пісенна творчість зелених свят і були тією серцевиною, що об'єднала фольклорно-етнографічні дійства на весіллі Весни та Літа [7, с. 330].

Іншим вітчизняним форумом є Міжнародний гуцульський фестиваль (перший Гуцульський фестиваль відбувся восени 1991 р. в селі Верхній Ясенів Верховинського району Івано-Франківської області). Фестиваль щороку відбувається в різних областях українських Карпат, але неодмінно на території проживання етнічних гуцулів. Фестиваль є міжнародним, проте, його незмінною умовою залишається використання гуцульських автенту, говірки й атрибутики. Зі створенням Гуцульської освітянської ради та філії «Гуцульщина» Інституту українознавства, окрім концертних програм, на фестивалях, зокрема, проходять науково-практичні конференції, круглі столи й інші культурно-просвітницькі заходи, на яких значна увага приділяється питанням освіти, культури, природи, екології регіону Гуцульщини, проблемам використання гуцульської етнопедагогіки, традицій і звичаїв гуцулів у навчально-виховному процесі закладів освіти Гуцульського регіону тощо [9, с. 25].

На цих фестивалях відбувається процес відродження сімейної обрядовості, зокрема гуцульських традиційних весіль за гуцульським звичаєм. Так, до програми XI Гуцульського фестивалю у Верховині, окрім виступів колективів художньої самодіяльності, в яких відображено спільність і водночас специфічні особливості весільних традицій і звичаїв у різних місцевостях на Гуцульщині, було введено реальне Гуцульське весілля. А самодіяльний фольклорний колектив «Березунка» с. Татарів Яремчанської міськради на цьому ж фестивалі представив обряд «Гуцульське сватання». Намагаються організатори та учасники фестивалю зберігати й інші давні звичаї гуцулів. Наприклад, Народний самодіяльний фольклорно-етнографічний колектив «Арніка» із села Яблуниця Верховинського району на вищезгаданому XI фестивалі в композиції «В ріднім краю на Покрову» висвітлив гуцульські звичаї, пов'язані з відзначенням цього свята, а в композиції «Проводи на полонину», пов'язаній з відправкою худоби на літування в полонину — перебування її там протягом літа та осіннє повернення додому. Родзинкою ж XIV Міжнародного гуцульського фестивалю, що проходив в смт. Путила Чернівецької області, став сплав лісу річкою Путилкою.

Прикрасивши дараби завітчаними яличками, поважні гуцули, вправно керуючи велетенськими веслами, пропливли бурхливими гірськими водами. Колись у такий спосіб прадіди нинішніх лісорубів сплавляли Черемошем та Прутом тисячі кубометрів деревини. Нині дараби відійшли в минуле, як символ хоробрості та відваги плотогонів, гордих синів гуцульського краю [5].

Стосовно Гуцульських фестивалів хотілося б зазначити, що директор філії НДІУ «Гуцульщина» П.В. Шкрібляк вважає їх важливим засобом відродження і збереження традицій, звичаїв і обрядів гуцулів. Ми повністю поділяємо думку науковця, адже всі вищезокреслені заходи переконливо засвідчують, що ці форуми є яскравим прикладом національно-культурного відродження гуцульського краю, розвитку гуцульських народних традицій і звичаїв [9, с. 26].

Відродженню та збереженню різдвяно-новорічних свят і обрядів слов'янських народів присвячено міжнародний слов'янський фестиваль «Коляда» [8, с. 85].

Згідно із зазначеними в положенні фестивалю вимогами кожен ансамбль, учасник акції готують програму, що складається з регіонального різдвяно-новорічного обряду (вистави), яка виражає самобутність певного етнографічного регіону. Показовим у цьому разі є приклад одного із постійних учасників фестивалю — фольклорно-етнографічного ансамблю «Родина» Волинського державного училища культури. Усі члени колективу родом із сіл Волині й Полісся. І відповідно на фестивалі вони щоразу презентують нові, записані від своїх односельців, рідних та близьких, зимові обрядові пісні, намагаючись виконувати їх практично без аранжування.

Фестиваль проходить у період різдвяно-новорічних свят, основними з яких є, власне, Різдво Христове (в народі називається просто Різдвом), Новий рік (у народі зветься щедрий вечір або празник Святого Василя) та свято Водохреща. Фестивальна програма поділяється на три частини. Так, на Різдво проходять конкурси колядок, на щедрий вечір відбувається театралізоване обрядодійство «Новорічна Переберія», яке вражає феєрією з різною «нечистою». Заключна частина трилогії проходить на «Водохреща». Вона дістала назву «Вертепна містерія» і радує гостей та учасників свята конкурсом вертепів. На думку організаторів фестивалю, з якою ми цілком згодні, поділ фестивалю на три частини дозволяє «людям краще розрізнити велику кількість колядок та щедрівок» [6, с. 26].

Варто, на наш погляд, зазначити, що міжнародний слов'янський фестиваль «Коляда» є практично чи не єдиним в Європі, під час якого можна ознайомитися зі звичаями зимових свят та обрядів слов'янських країн.

На особливу увагу в межах цієї публікації заслуговує і міжнародний фестиваль традиційної народної культури «Покуть», що з 1996 р. проходить на Слобожанщині. Він складається з мистецьких заходів до свят народного календаря (Івана Купала, Спас, Покрова), в його репертуарі виконуються лише автентика і непрофесійне кобзарське та лірницьке музикування. Завдяки цьому, на думку відомого письменника, фольклориста й етнографа В. Скуратівського, якому, власне, і належить ідея створення фестивалю, «було виявлено чимало талановитих виконавців, а репертуар поповнився новими записами народного мелосу» [4]. Водночас дослідник указав і на науково-етнографічний характер цього фестивалю, підкресливши, що «торкаючись культурологічних проблем, матеріальних і духовних аспектів культури — побуту, ремесел, промислів, фольклору, фестиваль позитивно впливає на процес спадкоємності фольклорних традицій і матеріально-вжиткової культури народу», що, на його думку, «має слугувати базисом формування нового етнопсихологічного мислення народу» [4].

Важливим моментом фестивалю, на думку мистецтвознавців, є те, що дослідження і презентування культурних взаємозв'язків на ньому простежуються у ланцюжку: колектив (носії традиції) — виконавсько-дослідницький гурт — дитячий фольклорний колектив [4].

Не менш цікавим за своїм форматом та концепцією є міжнародний етнофестиваль «Країна Мрій», який, починаючи з 2004 р., щорічно відбувається в столиці нашої Батьківщини м. Київ на території Печерського ландшафтного парку «Співоче поле». Фестиваль проходить у вигляді музичного фольклорного дійства — святкового народного гуляння-ярмарку. Основною метою заходу є ознайомлення киян та гостей міста з найкращими взірцями української фольклорної та world музики, долучення українського фольклору до загальносвітового музичного контексту, популяризація української традиційної культури. Попри широкий представницький форум колективів, що працюють у стилі world music, «духовним творчим ядром фестивалю» [3], за словами його організаторів, були і залишаються «колективи, що відтворюють народну традицію», в першу чергу — автентичні колективи.

Серед колективів, які демонстрували автентичну манеру виконання, на першому фестивалі «Країна Мрій» були фольклорно-етнографічний ансамбль «Троян» із Рівненщини та гуцульська «Космацька капела». Учасники фольклорно-етнографічного ансамблю «Троян», середній вік учасників якого 70 років, на фестивалі представили «обряд пов'язування намітки наречених» та виконали три танці. У цьому контексті хотілося б зазначити, що хореограф-постановник ансамблю немає, тому, як стверджують

самі учасники колективу, вони «танцюють так, як це робили їх прабатьки» [3].

Організатори акції зауважують, що «з кожним роком влаштувати представницький форум автентичної музики та співу стає дедалі складніше, оскільки цього мистецтва неможливо навчитися — воно відходить разом зі своїми носіями» [3], тому до участі у фестивалі запрошують так звані «вторинні колективи» — міські гурти, що мають у своєму репертуарі пісні в автентичній манері виконання.

Серед колективів, метою яких є відтворення українського фольклору в його справжній, «автентичній», манері, постійними учасниками фестивалю є київські гурти «Древо», «Гуртоправці», «Буття», «Володар» і «На добридень», гурт «Серпанок» (м. Суми) та «Дике поле» (м. Кіровоград). Кожна група презентує певну місцеву традицію, прагнучи якомога точно відобразити у своєму співі й грі локальну музичну стилістику.

Наприклад, ансамбль «Володар» (керівник — Маргарита Скаженик) представляв на фестивалі відтворений купальський обряд, який донедавна побутував у селах Бориспільського та Кагарлицького районів Київської області. Центральним персонажем місцевого купальського дійства був «Головатий Іван» — ритуальна лялька з ознаками чоловічої статі. Її виготовляли з овочів, прикрашали квітами і травою, головою слугувала велика капуста. Після закінчення гуляння «Головатого Івана» топили в Дніпрі, що повинно було викликати дощ, а отже, і добрий урожай. Обряд супроводжувався ритуальними купальськими наспівами та жартиливими піснями.

Суттєвою відмінністю даної імпрези від вищезгаданих є і той факт, що міжнародному етнофестивалю «Країна Мрій» притаманна певна сезонність, характерна для української мистецької обрядової традиції. Зокрема, протягом року організатори «Країни Мрій» проводять Різдвяні Вечорниці (програма яких ґрунтується на традиціях та колориті, притаманних українській різдвяно-новорічній обрядовості), стрітення весни, великодні дива. Апогеєм є сама «Країна Мрій», що проходить у середині літа і, за задумом організаторів, час її проведення збігається з язичницьким святом Івана Купала.

Такий підхід організаторів до вирішення вищеокресленої проблематики, на нашу думку, має велике позитивне значення. Завдяки тому, що фестиваль охоплює майже всі головні свята народного календаря, кияни та гості міста мають велику нагоду ознайомитися з найкращими зразками української фольклорної традиції, зокрема з широким спектром календарно-побутової обрядовості.

Важливою ознакою фестивалю є і те, що бажаним дрескодом на ньому є український народний стрій. На фестивалі «Країни Мрій» традиційно проводиться конкурс на кращу вишиванку.

Зосереджуючи увагу на дитячих фольклорних форумах хотілося б насамперед відзначити, що, на жаль, на сьогоднішній день їх не так багато в порівнянні з іншими фестивалями такого профілю. Проте аналіз вітчизняного фольклорно фестивального руху засвідчив, що з кожним роком такі імпрези набувають неабиякої популярності та поширення.

Одним із перших дитячих фольклорних фестивалів в Україні став міжнародний фестиваль-конкурс дитячого фольклору «Котилася торба...» (спочатку фестиваль проходив у місті Кузнецовськ Рівненської області, наразі — у місті Дубно цієї ж області). Фестиваль був заснований наприкінці 1980-х років з ініціативи відомого народознавця, журналіста і письменника В. Скуратівського. Його програма складається з традиційних дитячих ігор та розваг — лічилки, забавлянки, колективні обрядові зустрічі весни і прилітних птахів, що обов'язково супроводжуються наспіванками [2, с. 38].

Унікальний за своєю концепцією є всеукраїнський дитячий фольклорний фестиваль «Орелі». Заснований у 2008 році Українським центром народної культури «Музей Івана Гончара» та Продюсерською компанією «Ethno Sound», форум проходить під лозунгом «Турбота про майбутнє України варта всіх наших зусиль!» і має за мету збагачення сучасних методів виховання дитини досягненнями української етнопедагогіки. За основу формування особистості, на думку ініціаторів, необхідно брати автентичну народну культуру [1, с. 3].

Залучення дітей та батьків до спільної творчості, молодих до процесу творення народного мистецтва, представлення етнічної самобутності фольклуртів з різних регіонів України, обмін досвідом і демонстрація здобутків — основні цілі заходів проекту.

У рамках дводенної фольклорної програми демонструються унікальні традиції весняних та літніх календарних свят у всьому розмаїтті регіональних проявів: веснянки Слобожанщини, Полісся, Наддніпрянщини, гаївки Поділля та Львівщини, кущові обряди Рівненського Полісся, купальські обряди Київщини, Житомирщини та Півдня України.

На фестивалі безплатно організуються майстер-класи та художні майстерні для дітей за участю художників та майстрів народної творчості: малювання на папері, полотні, асфальті, розпис на склі, розпис хатинок традиційними орнаментами, петриківський розпис, соломоплетіння, виготовлення пташок з глини й тіста, свищиків, витинанок, виробів з кукурудзиння, виготовлення та розпис кераміки, виготовлення ляльки із сіна, квітів, кукурудзи; майстер-класи гри на сопілці, дводенцівці, окарині і таке

інше. Поряд з цим, як відзначають самі організатори й учасники фестивалю, для батьків та вчителів цікаве зазвичай не тільки це, а й семінари та лекції. Зокрема, у рамках першого фестивалю проходив круглий стіл на тему «Впровадження народного досвіду плекання дитини в сучасному українському суспільстві», в якому брали участь етнографи, фольклористи, музикознавці, медики, психологи, педагоги, методисти дошкільних навчальних закладів та осередків народної творчості [1, с. 3].

Крім того, на фестивалі мають місце такі заходи, як огляд-конкурс дитячого автентичного вбрання та виставка-ярмарок українських видавництв, де охочі мають можливість придбати українські книжки, аудіо та відео-продукцію тощо.

Варто відзначити і той факт, що, беручи до уваги найкращі здобутки як світового фольклорно-фестивального руху, так і вітчизняного, організатори акції постійно працюють над урізноманітненням та удосконаленням його програм. Наразі, як і в етнофестивалі «Країна Мрій», до програми фестивалю додалась і зимова програма, що має місце в період різдвяно-новорічних свят. Як зазначають його організатори, фестиваль «Орелі — Зима» збирає найкращі дитячі фольклорні гурти для спільної коляди [1, с. 3]. На ньому демонструються зимові обряди, традиційні колядки, українські мультики, а також мають місце показ автентичного зимового одягу, майстер-класи, народні танці, різдвяні частування для дітей та дорослих. Заслуговує на увагу той факт, що у 2010 р. фестиваль «Орелі» ввійшов до програми Міжнародного етнокультурного фестивалю «Трипільське коло».

Проаналізувавши діяльність поважних вітчизняних фольклорних фестивалів, навівши визначення цьому виду форумів, розглянувши їхні функції, різноманітні культурно-мистецькі та науково-просвітні заходи, ми дійшли висновку, що вони позитивно впливають на національно-культурне відродження української нації взагалі та відродження і збереження однієї із важливих складових культурно-мистецької спадщини традиційної народної культури зокрема. Зрозумілість і доступність фольклорних фестивалів забезпечує їх привабливість для різних категорій населення і таким чином ставить цей вид форумів на одне із провідних місць серед інших сучасних засобів поширення етнографічної інформації та популяризації культурно-мистецької спадщини.

Перспективи подальших досліджень. Зважаючи на той факт, що в останні роки питання про необхідність збереження, відродження та популяризації української культурно-мистецької спадщини ввійшли до розряду пріоритетних завдань української держави, вибір фольклорних фестивалів як однієї із форм пропаганди та поширення традиційної народної культури є вельми актуальним для

сучасних етнокультурологічних та мистецтвознавчих досліджень. Вивчення ж досвіду поважних вітчизняних фольклорних форумів сприятиме створенню інших подібних фестивалів в Україні, позитивно впливаючи на процес збереження, відродження та популяризації вітчизняної культурно-мистецької спадщини.

Список літератури

1. Гришина К. Дитячий фестиваль «Орелі» зібрав сотні учасників з усієї України/ К. Гришина, І. Філіпенко // День. — 2010. — №88. — С. 1–3.
2. Зубенко О. Споріднені піснюю/ О. Зубенко // ЕнергоАтом України. — 2006. — №2(20). — 44 с.
3. Країна мрій: міжнародний фестиваль [Електронний ресурс] Режим доступу: www.krainamriy.com/
4. Міжнародний фестиваль традиційної народної культури «Покуть» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://xocnt2007.narod.ru/festiv/pokut.htm>
5. Плахта В. Гуцульщина: від першого до десятого фестивалю [Електронний ресурс] Вікторія Плахта // довідник-фотоальбом гуцульських фестивалів. — Режим доступу: <http://www.kosivart.com/index.cfm/fuseaction/literature.hutculschina-festivals/>
6. Федоришин М. Всеукраїнський колядник / Микола Федоришин // Берегиня. — 2006. — №1. — С. 22–27.
7. Чернецька С. Внесок міжнародних фольклорних фестивалів у відродження та збереження українського обрядового фольклору / Світлана Чернецька // Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. — Вип. 19. — К. : Міленіум. — 2011. — 375 с.
8. Чернецька С. Міжнародний слов'янський фольклорний фестиваль «Коляда та його роль у відродження традиційних зимових обрядів / Світлана Чернецька // Динаміка фольклорного виконавства: Матеріали науково-практичної конференції до 30-річчя кафедри музичного фольклору / ред. колегія Р.І.Дзвінка та ін. — Рівне. — 2009. — 119 с.
9. Шкрібляк П. В. Гуцульські фестивалі як важливий засіб відродження і збереження традицій, звичаїв і обрядів гуцулів // Гуцульщина. — 2002. — №1 — С. 25–26.
10. Jones L. Minstrel of the Appalachians: The Story of Bascom Lamar Lunsford/ Loyal Jones — Lexington: University Press of Kentucky, 2002. — 272 p.

Надійшла до редколегії 24.10.2011 р.